

ΦΙΛΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ

Δρ ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής
Πολιτικής
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ο αυτισμός είναι μια δια βίου αναπτυξιακή διαταραχή

Ο αυτισμός είναι μια ισόβια αναπτυξιακή διαταραχή η οποία επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο επικοινωνεί και συσχετίζεται με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον.

Τα χαρακτηριστικά του αυτισμού εκδηλώνονται σε φάσμα. Η διαταραχή επηρεάζει διαφορετικούς ανθρώπους με διαφορετικούς τρόπους.

Τα χαρακτηριστικά **ποικίλουν σε φύση και βαθμό σοβαρότητας**

Πλήττονται διαφορετικοί τομείς ανάπτυξης (όπως κοινωνικότητα, επικοινωνία, κινητικότητα, αισθήσεις, γνωστική εξέλιξη, αφηρημένη σκέψη κ.ά)

Οι διαταραχές στον αυτισμό εκδηλώνονται σε φάσμα

Από την άλλη, πολλά αυτιστικά άτομα έχουν συγκεκριμένα χαρίσματα, όπως την ικανότητα να διατηρούν έντονη εστίαση σε συγκεκριμένα ερεθίσματα, να υιοθετούν αντισυμβατικές οπτικές γωνίες στην επίλυση προβλημάτων ή να εντοπίζουν λάθη που άλλοι μπορεί να παραβλέπουν.

Αυτά τα έντονα χαρακτηριστικά των ατόμων με διαταραχή στο φάσμα του αυτισμού (ΔΑΦ) ως επαγγελματιών σε ορισμένους τομείς είναι που αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο από τις επιχειρήσεις διεθνώς.

τα επιδημιολογικά δεδομένα

Τα τελευταία χρόνια τα επιδημιολογικά δεδομένα παρουσιάζουν αύξηση των περιπτώσεων οι οποίες εντάσσονται μέσα στο φάσμα των διαταραχών του αυτισμού. Εμφανίζονται πιο συχνά στα αγόρια, σε μια αναλογία 3-4 αγόρια προς 1 κορίτσι. Ο αυτισμός δεν κάνει διάκριση από πλευράς φυλής, κουλτούρας ή κοινωνικής τάξης.

Από τα 4-5 στα 10.000 παιδιά που φανέρωναν οι παλαιότερες μελέτες, η συχνότητα τώρα από ορισμένους ερευνητές υπολογίζεται σε 16,8/10.000, ενώ σε κάποιες μελέτες το ποσοστό φτάνει το 45,8/10.000.

Μολονότι η συχνότητα αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί οριστική, γιατί υπάρχουν διαφορετικές μεθοδολογίες στις διάφορες μελέτες, δείχνει όμως ότι οι καταστάσεις αυτές δεν είναι τόσο σπάνιες. Στο Παγκόσμιο Συνέδριο της World Autism Organization το 2002, στην Μελβούρνη της Αυστραλίας η σχετική ανακοίνωση ανέφερε αναλογία 1:500.

Χαρακτηριστικά εκδηλώνονται στις Κοινωνικές σχέσεις

Εκδηλώνουν

- Αδιάφορη συμπεριφορά στην παρουσία ανθρώπων στο χώρο
- Προσπάθεια αποφυγής, άρνηση κοινωνικής συναναστροφής ή απόσυρση από αυτή
- Άγχος από την κοινωνική συναναστροφή
- Παραβίαση στους κώδικες κοινωνικής συμπεριφοράς (μιλούν με ειλικρίνεια και κάνουν ακατάλληλα σχόλια)
- Δυσκολίες να κατανοήσουν τι πρέπει να πουν ή να κάνουν σε κοινωνικές περιστάσεις
- Έλλειψη ενσυναίσθησης (δεν κατανοούν τα συναισθήματα και τις σκέψεις των άλλων)
- Δε μοιράζονται τα συναισθήματά τους με τους άλλους
- Έλλειψη κινήτρων και παρώθησης

Στην Επικοινωνία και Γλωσσική Εξέλιξη

Παρουσιάζουν

- Δυσκολίες στην κατανόηση της γλώσσας (σημασιολογικές-πραγματολογικές δυσκολίες). Δεν κατανοούν πάντα το νόημα των λέξεων
- Μιλάνε με «ακρίβεια» και κυριολεξία (Δεν καταλαβαίνουν τις μεταφορές, το χιούμορ, τα αλληγορικά νοήματα)
- Στη χρήση της γλώσσας: η αυθόρμητη ομιλία ή η ομιλία με σκοπό την επικοινωνία εμφανίζεται (πολύ) λίγο ή καθόλου.
- Ο λόγος είναι συχνά επαναληπτικός και στερεοτυπικός (παλιλαλία, ηχολαλία)

Εκδηλώνεται δυσκολία

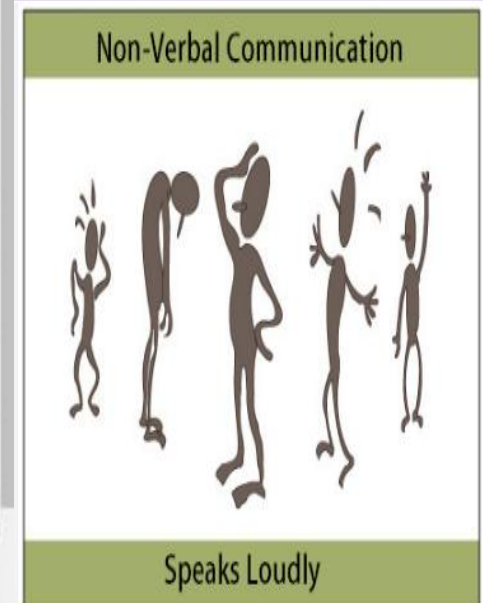
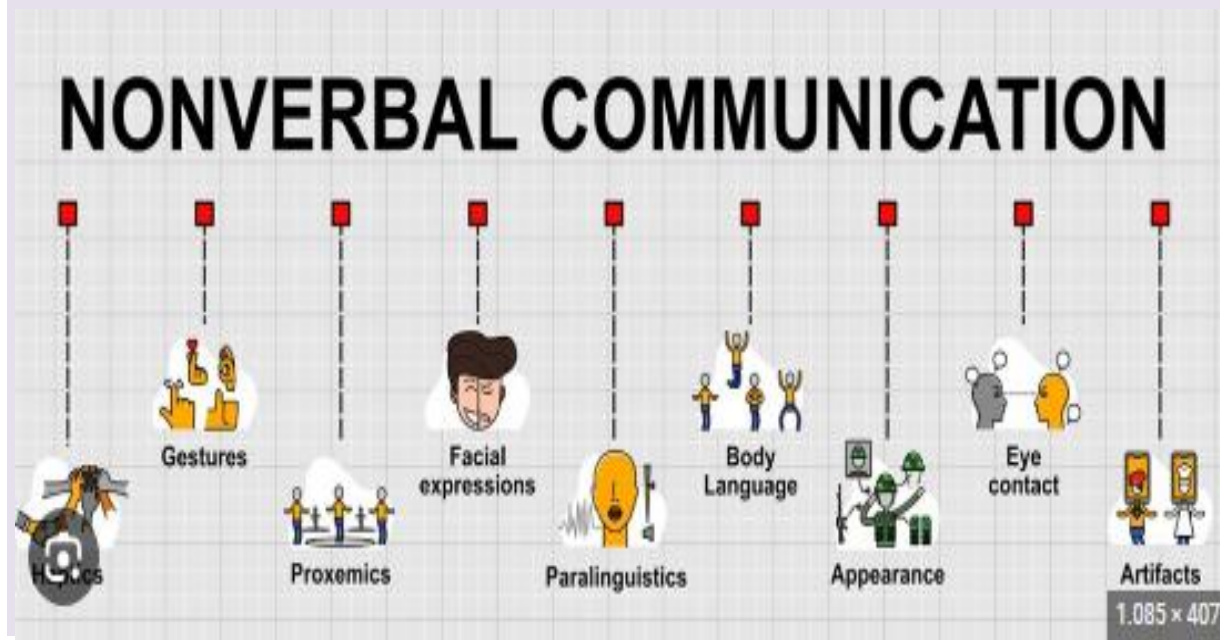
- στη χρήση αντωνυμιών, προθέσεων και συνδέσμων,
- στην άρθρωση και στον τονισμό.
- Εκδηλώνεται ασυνήθιστη προσωδία (ρυθμό και τόνο φωνής)
- Άτομα με λόγο μιλούν κυρίως ή αποκλειστικά για τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους (άτομα με υψηλής λειτουργικότητας αυτισμό (Asperger))

Στη Μη Λεκτική Επικοινωνία

- Δυσκολεύονται να αντλήσουν πληροφορίες από χειρονομίες ή εκφράσεις προσώπου, στάσεις σώματος
- Εκδηλώνουν περιορισμένη ή καθόλου βλεμματική επαφή κατά την ομιλία ή ακρόαση
- Έχουν περιορισμένη ή καθόλου χρήση χειρονομιών κατά την ομιλία

Στις Αισθήσεις

Ακοή

Φανερώνουν

- Ευαισθησία σε ακουστικά ερεθίσματα (ξαφνικοί ήχοι, υψηλής έντασης, μεγάλης διάρκειας, σύνθετοι, πολλαπλοί ήχοι)
- «Παράδοξη» αντίδραση σε ερεθίσματα. Προτιμούν κάποιους ήχους από άλλους
- Περιορισμένη ικανότητα προσανατολισμού σε ακουστικά ερεθίσματα
- Δεν αντιδρούν στο κάλεσμα με το όνομά τους
- Δεν εκτελούν εντολές, τις αγνοούν, δίνουν την εντύπωση κωφού

Autism and auditory processing disorder: A follow-up | Autism Speaks

[Επίσκεψη >](#)

Autism and Hearing – Autism Together

[Επίσκεψη >](#)

Στις Αισθήσεις

Όραση

Εκδηλώνουν

-Οπτική ευαισθησία

-Δείχνουν ασυνήθιστη αδιαφορία ή δεν αντιλαμβάνονται ορισμένα οπτικά ερεθίσματα

-Τρέχουν σε εμπόδια και δεν παρεκκλίνουν εγκαίρως από αυτά

-Άλλοτε δείχνουν υπερευαισθησία, όταν παρατηρούν μικρές αλλαγές σε συνηθισμένους χώρους και αντιδρούν έντονα (εμμονή στη διατήρηση του περιβάλλοντος)

-Αντιδρούν φοβισμένα σε περίπτωση αλλαγών στο φωτισμό

-Σε σύγκριση με παιδιά τυπικής ανάπτυξης παρατηρούν λιγότερο χρόνο οπτικά ερεθίσματα.

-Επεξεργάζονται συντομότερα και λιγότερο εντατικά τα μέρη οπτικών ερεθισμάτων, τα συγκρίνουν ανεπαρκώς και αφήνουν ασύνδετες τις οπτικές πληροφορίες που προσλαμβάνουν

-Έχουν συνήθως την ικανότητα αναγνώρισης σύνθετων οπτικών κατασκευών

- Διαθέτουν Ισχυρή οπτική μνήμη

Στις Αισθήσεις

Αφή

Παρουσιάζουν

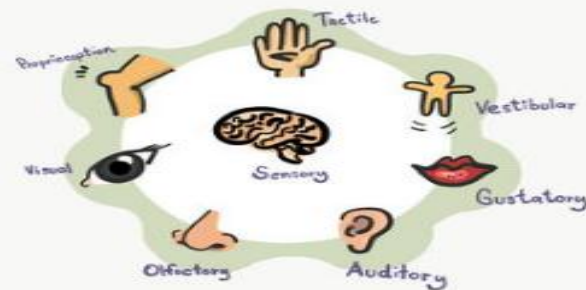
- Απτική ευαισθησία (άγγιγμα στα μαλλιά, επαφή με το νερό, με τα υφάσματα). Η μητρική στοργή, το χάδι, το αγκάλιασμα γίνονται αισθητά σαν δυσάρεστα και απωθούνται
- Έλλειψη ευαισθησίας στον πόνο και τη θερμοκρασία

Όσφρηση

- Ευαισθησία σε μυρωδιές (καθαριστικά, αρώματα)

Γεύση

- Δεν δοκιμάζουν νέες τροφές
- Τρώνε αλεσμένες τις τροφές
- Γεύσεις απλές, ουδέτερες

Στην Προσοχή

Παρουσιάζουν

- Βραχείας διάρκειας ικανότητα συγκέντρωσης της προσοχής σε ακουστικά ερεθίσματα
- Τάση να αφήνουν ασύνδετες τις ακουστικές πληροφορίες που προσλαμβάνουν.
- Επιλεκτική προσοχή («προσοχή τούνελ»). Βλέπουν κάποια ερεθίσματα στο περιβάλλον ενώ αγνοούν άλλα

Στη Φαντασία – στις Δραστηριότητες- στο Παιχνίδι

Εκδηλώνουν

- Επαναληπτικό και στερεοτυπικό παιχνίδι
- Δυσκολίες: στο συμβολικό παιχνίδι
- στο παιχνίδι μίμησης
- στην προσποίηση ρόλων
- στη συμμετοχή σε παιχνίδι με κανόνες
- Φανερώνουν άκαμπτη σκέψη
- Δυσκολίες στη γενίκευση της γνώσης σε διαφορετικές καταστάσεις, με διαφορετικά πρόσωπα
- Δυσκολίες στη χρονική αλληλουχία των γεγονότων και στην αιτιώδη σχέση που τα συνδέει μεταξύ τους
- Έλλειψη αφηρημένης σκέψης
- Περιορισμένα και ιδιότυπα ενδιαφέροντα
- Ιδιαίτερη προτίμηση στις λεπτομέρειες
- Προτίμηση σε ρουτίνες

Στην Κινητικότητα

Παρουσιάζουν

- Στερεοτυπικές, επίμονες κινήσεις χεριών, δακτύλων, κεφαλής, χτυπήματα χεριών και ποδιών, πηδήματα, κουνήματα, λικνίσματα, μορφασμούς.
- Δυσκολία μίμησης σύνθετων κινήσεων.
- Τάση σύγχυσης του δεξιά-αριστερά, μπρος-πίσω, πάνω-κάτω.
- Περπάτημα συχνά στα δάχτυλα των ποδιών.
- Κινητική αδεξιότητα (περπάτημα σαν μαριονέτα χωρίς συντονισμένα χέρια), δυσκολία στο συντονισμό κινήσεων στο παιχνίδι, στο συγχρονισμένο βάδισμα με άλλα άτομα
- Δυσκολίες στην ισορροπία (αδύνατο να ισορροπήσουν με το ένα πόδι μπροστά από το άλλο σαν «ακροβάτης»)
- Δυσκολίες στην αδρή και λεπτή κινητικότητα
- Αδεξιότητα στη χρήση εργαλείων (π.χ. ψαλίδι)
- Τικ

Στις Νοητικές Ικανότητες

Ο αυτισμός εμφανίζει χαρακτηριστικά σε φάσμα

Ένα ποσοστό ατόμων με αυτισμό είναι μέσης ή υψηλής νοητικής ικανότητας με δυνατότητες να κατακτήσουν ακαδημαϊκούς στόχους

Ο αυτισμός μπορεί να οδηγήσει σε πρωτότυπους τρόπους σκέψης

Σε ιδιαίτερους τρόπους επεξεργασίας πληροφοριών

Κάποιοι αυτιστικοί παρουσιάζουν εξειδικευμένα χαρίσματα, ισχυρή αφοσίωση και εστίαση στο αντικείμενο μελέτης, προσοχή στη λεπτομέρεια, τήρηση των κανόνων, τάση για προσκόλληση στην εκπλήρωση του στόχου

Ποιες προκλήσεις δέχονται τα άτομα με διαταραχή στο φάσμα του αυτισμού που μεταβαίνουν στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ΦΕΚ Β 6069/28-11-2022)

Δυσκολία να **αντιληφθούν τους άγραφους κοινωνικούς κανόνες** στην αλληλεπίδραση με τους/τις καθηγητές/τριες, το προσωπικό και τους συμφοιτητές/τριές τους

Δυσκολία στην ανοχή σε θορύβους (ακόμα και στον παρασκηνακό θόρυβο), στο φωτισμό, στο συνωστισμό ή σε άλλα **αισθητηριακά ερεθίσματα του περιβάλλοντος**

Αντιμετώπιση της **κοινωνικής απομόνωσης** που συχνά συνεπάγεται η διαβίωση σε ένα νέο περιβάλλον

Δυσκολία στη σωστή **ερμηνεία γενικών, αόριστων ή διφορούμενων εντολών** κατά την ανάθεση εργασιών

Έλλειψη κατανόησης του **γιατί πρέπει να γίνει κάτι**

Δυσκολία σχεδιασμού μελέτης και επανάληψης

Αβεβαιότητα για το πόσο χρόνο πρέπει να αφιερώσουν σε μια εργασία

Μη ρεαλιστικές προσδοκίες από το φοιτητή/τρια

Έλλειψη **πρόσβασης σε κατάλληλη υποστήριξη** από την αρχή

Προκλήσεις που δέχονται τα άτομα με ΔΑΦ

Μετακόμιση **μακριά από το σπίτι** για πρώτη φορά

Η **διαχείριση του χρόνου** και η **καθιέρωση μιας ρουτίνας**

Η μη εξοικείωση με την **αποτελεσματική υπεράσπιση** του εαυτού

Αδυναμία να **προβάλει τα δυνατά** σημεία του

Απειρία για το πώς είναι οι **πανεπιστημιακές σπουδές**

Η πρόσβαση στο Πανεπιστήμιο είναι μια **εμπειρία πρωτόγνωρη**, εκτιμώντας ότι τα άτομα με αυτισμό έχουν μέχρι τότε λιγοστές και περιορισμένες ευκαιρίες κοινωνικοποίησης

Ανθρωποκεντρικά Πανεπιστήμια Παρεμβάσεις για την υποστήριξη φοιτητών με αυτισμό/ ΔΑΦ στην Γ/θμια Εκπαίδευση

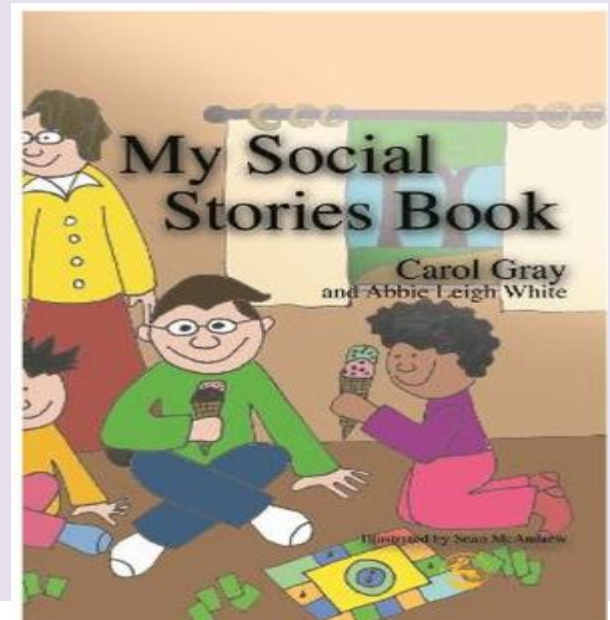
Δημιουργία **κοινωνικών ιστοριών** οι οποίες προετοιμάζουν το άτομο για την εμπειρία της επίσκεψης στο Ίδρυμα

Δημιουργία και χρήση **αισθητηριακών χαρτών**

Δημιουργία δυνατότητας για **εικονική περιήγηση**

Υλοποίηση **εκπαιδευτικών και συμβουλευτικών προγραμμάτων** για τα αυτιστικά άτομα και τις οικογένειές τους

Εκπαίδευση στο προσωπικό του Ιδρύματος

Κοινωνικές Ιστορίες

A SOCIAL STORY:
USING FRIENDLY
WORDS

Κάθε Κοινωνική Ιστορία είναι μια **αλληλουχία οδηγιών** υπό τη μορφή **σύντομης, οπτικοποιημένης ιστορίας** η οποία ενημερώνει το άτομο για την καινούρια εμπειρία που πρόκειται να βιώσει

Εμπεριέχει, **τα βήματα που συνθέτουν την κοινωνική κατάσταση προετοιμάζοντας το για αυτήν**

Με **θετικό τρόπο εξηγεί τι αναμένεται να κάνει και να πει το άτομο στη συνθήκη που θα συμμετάσχει**

Καθώς τα άτομα με ΔΑΦ διευκολύνονται να σκέφτονται με εικόνες, η κοινωνική ιστορία εμπεριέχει **οπτικοποιημένο υλικό (φωτογραφίες) το οποίο περιγράφει ρεαλιστικά την καινούργια εμπειρία**

Μια κοινωνική ιστορία μπορεί να αξιοποιηθεί από ένα **μικρό παιδί μέχρι έναν ενήλικα με αυτισμό.**

Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται ανταποκρίνεται **στην ηλικία και στο γνωστικό επίπεδο του ατόμου**

Κοινωνικές Ιστορίες

Το Πανεπιστήμιο με την πολυκοσμία και τα διάφορα αισθητηριακά ερεθίσματα συνιστούν ένα στρεσογόνο περιβάλλον, η **κοινωνική ιστορία ενημερώνει για το χώρο, τις συνθήκες, το πέρασμα από την είσοδο και τις αίθουσες διδασκαλίας, τη βιβλιοθήκη, το Κέντρο Υπολογιστών, το εστιατόριο , τις τουαλέτες και άλλα.**

Επίσης, **δίνει κατευθύνσεις** για τα μέρη τα οποία έχουν λιγότερο κόσμο και στα οποία θα μπορεί ο άνθρωπος να καθίσει για να χαλαρώσει

Saint Francis University Debuts Sensory Room --
Spaces4Learning

[Επίσκεψη >](#)

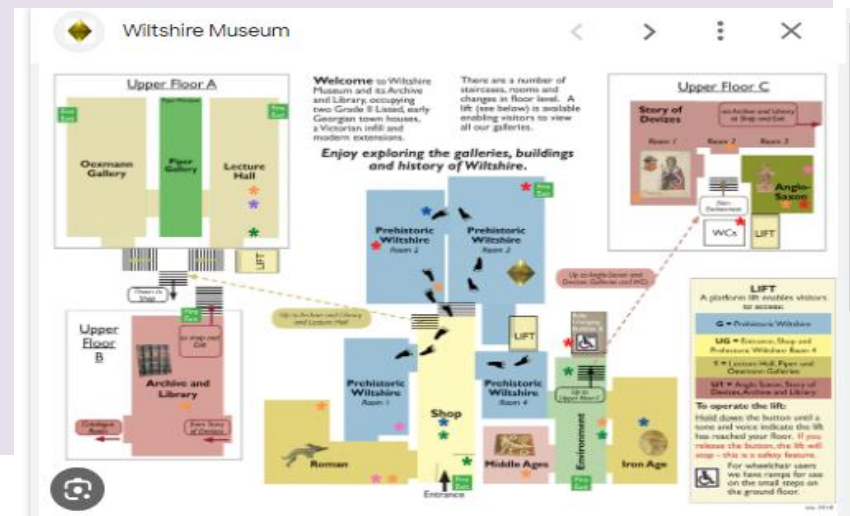
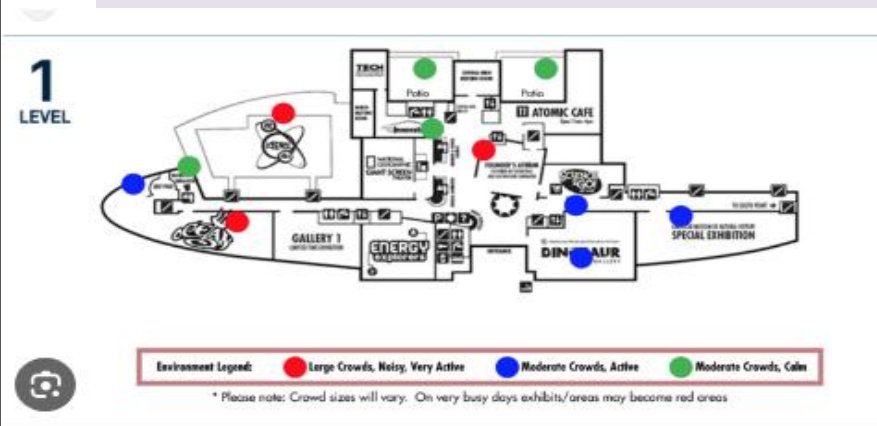

Χάρτες για τις αισθητηριακές ανάγκες

Για τις αισθητηριακές ανάγκες των ατόμων έχουν δημιουργηθεί δύο ειδών χάρτες (Fletcher, Blake & Shelffo, 2018).

Ο ένας είναι **αισθητηριακός χάρτης** για την υπερευαισθησία και ο άλλος αισθητηριακός χάρτης για την υποευαισθησία.

Ο χάρτης για την υπερευαισθησία πέρα από την **καταγραφή των ερεθισμάτων**, **παρουσιάζει διαδρομές** στο άτομο που θα είναι για αυτό πιο ήσυχες και λιγότερο φορτικές από άποψη αισθητηριακής διέγερσης. Δίνεται έμφαση στους χώρους που έχουν λιγότερο κόσμος και θόρυβο και χρησιμεύουν ενδεχομένως για ξεκούραση και χαλάρωση

χάρτης για την υποευαισθησία

Αντίστοιχα ο χάρτης για την υποευαισθησία ενημερώνει διαδρομές που κινητοποιούν το άτομο λόγω ακριβώς των έντονων ερεθισμάτων τους. Ο χάρτης αυτός συνήθως παραπέμπει στους χώρους που το άτομο θα έχει την ευκαιρία να ακούσει έντονους θορύβους, να δει χρώματα πολλά σε πολλούς και φανταχτερούς συνδυασμούς, να μυρίσει μυρωδιές και να αγγίξει υλικά.

Σε αυτό το είδος χάρτη φανερώνονται οι χώροι με πολυκοσμία και οι ώρες που το Παν/μιο έχει κίνηση (Hutson& Hutson, 2022)

How to create equitable workplace experiences for autistic talent | Employee Benefit News

[Επίσκεψη >](#)

Οι Χάρτες

Οι Χάρτες περιλαμβάνουν τις κατόψεις των Πανεπιστημίων, σε αυτούς αναγράφονται όλοι οι χώροι τους. Εντοπίζονται οι χώροι ή τα σημεία που είναι πηγές έντονων οπτικών, ακουστικών, απτικών και οσφρητικών ερεθισμάτων.

Καταγράφονται, επιπλέον, τα σημεία και οι χώροι με (περισσότερο ή λιγότερο) κόσμο.

Κάποιοι χάρτες ενημερώνουν ακόμη και για τη θερμοκρασία όταν αυτή ελέγχεται από κεντρικό σύστημα και παραμένει σταθερή. Τα σημεία ή οι χώροι φέρουν πάνω στο χάρτη ειδική σήμανση που περιγράφει τον τύπο του ερεθίσματος και με χρωματισμό αντίστοιχο με την έντασή του.

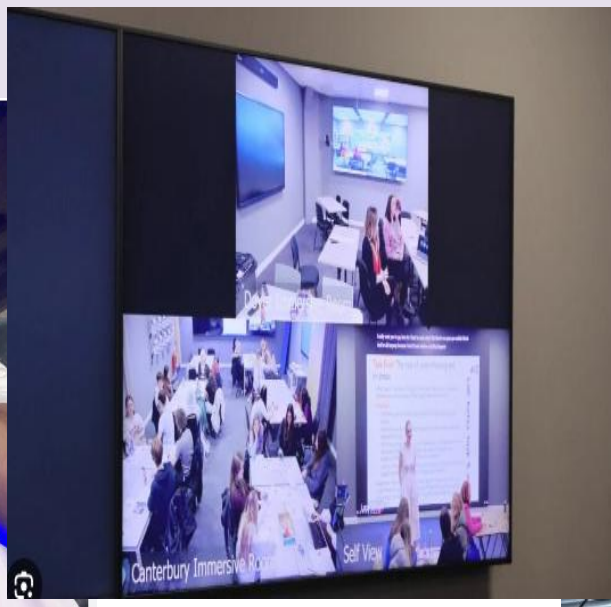
Οι Χάρτες όπως και η κοινωνική ιστορία αναρτώνται στην επίσημη ιστοσελίδα του Παν/μιου. Συμπληρωματικά με τους χάρτες, διατίθενται και λίστες όπου επεξηγούνται οι σημάνσεις των ερεθισμάτων.

Εικονική περιήγηση

- Κάποια Πανεπιστήμια υιοθετούν την πρακτική της εικονικής περιήγησης (Langa et al., 2013).
- Η εικονική περιήγηση είναι καταγεγραμμένο και βιντεοσκοπημένο υλικό το οποίο παρουσιάζει το Παν/μιο όπως είναι, ενημερώνει για τους χώρους και τα πρόσωπα στις υπηρεσίες του Ιδρύματος. Το υλικό αυτό διατίθεται στην ιστοσελίδα του Παν/μίου και είναι προσβάσιμο οποιαδήποτε στιγμή από τους (μελλοντικούς) φοιτητές και επισκέπτες.

Εικονική περιήγηση

- Θεωρείται εργαλείο προσβασιμότητας. Το άτομο έχει την ευκαιρία να περιηγείται στο Πανεπιστήμιο από το ασφαλές περιβάλλον του σπιτιού του και του υπολογιστή του. **Εξοικειώνεται με τον χώρο, έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τις συνθήκες και να πραγματοποιήσει «επίσκεψη» και στα μέρη αυτά που απαιτείται κοινωνική συναλλαγή.** Με το εργαλείο αυτό, ξεπερνιέται το βασικό εμπόδιο του άγνωστου και μάλιστα με τρόπο πιο ρεαλιστικό από το φωτογραφικό υλικό που παρέχεται μέσα από την κοινωνική ιστορία.
- Όταν στο υλικό της εικονικής περιήγησης επισυνάπτεται και εμπειρέχεται η αντίστοιχη σήμανση, τότε πληρούνται τα κριτήρια για να χαρακτηριστεί αυτή η προσέγγιση προσβάσιμη (Hutson & Hutson, 2022).

Χρήση Εναλλακτικών , Επαυξητικών Συστημάτων Επικοινωνίας

Τα άτομα με χαρακτηριστικά στο φάσμα του αυτισμού έχουν περιορισμένο ή καθόλου προφορικό λόγο, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό των ατόμων αυτών δεν αποκτάει ποτέ λειτουργικό λόγο. Τα εναλλακτικά συστήματα επικοινωνίας είναι απαραίτητα ώστε τα άτομα να επικοινωνούν με τον περίγυρό τους και να αναπτύσσουν κοινωνικές , γνωστικές και άλλες δεξιότητες.

Το PECS (Pictures Exchange Communication System) και το Makaton αποτελούν δύο εναλλακτικά συστήματα επικοινωνίας τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε διάφορα περιβάλλοντα όπως η οικογένεια, το Πανεπιστήμιο, η κοινότητα ή ο χώρος εργασίας και στηρίζονται στην οπτικοποίηση της γλώσσας.

Χρήση Εναλλακτικών, Επαυξητικών Συστημάτων Επικοινωνίας

- **Μέσω Ανταλλαγής Εικόνων (PECS):** Το PECS αποτελεί παρέμβαση ενισχυτικής, εναλλακτικής επικοινωνίας για άτομα με κάποια διαταραχή του φάσματος του αυτισμού ή συναφείς αναπτυξιακές δυσκολίες με την ανταλλαγή εικόνων. Διευκολύνει τα άτομα στην επικοινωνία, συμβάλλει στον εμπλουτισμό εννοιών, στην γραφή και ανάγνωση.
- **Πρόγραμμα Ανάπτυξης Επικοινωνίας και Λόγου ΜΑΚΑΤΟΝ :** Το ΜΑΚΑΤΟΝ αποτελεί παρέμβαση για την ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας και λόγου με τη χρήση ομιλίας, νοημάτων και συμβόλων, προσαρμοσμένων στις ανάγκες των χρηστών.
- **Go Talk Now:** Το πρόγραμμα Go Talk Now αποτελεί ένα προσαρμοσμένο ψηφιακό εργαλείο Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας μέσω της χρήσης tablet, συνδυάζοντας οπτικό ερέθισμα και ψηφιακή ομιλία.

Εκπαιδευτικά- Συμβουλευτικά Προγράμματα για το Προσωπικό

Ευαισθητοποίηση σχετικά με το πώς γίνονται τα Πανεπιστημιακά περιβάλλοντα προσιά στους/στις αυτιστικούς/ές φοιτητές/τριες

Καταπολέμηση των προκαταλήψεων, χρήση συμπεριληπτικής γλώσσας

Το αναπτυξιακό και γνωστικό προφίλ δημιουργεί ένα συγκεκριμένο ρεπερτόριο συμπεριφοράς. Οι στερεοτυπίες, η αποφυγή βλεμματικής επαφής, η εμμονή στη λεπτομέρεια, η ανάγκη για προβλεψιμότητα και η κατανόηση της κυριολεξίας με αντίστοιχη αδυναμία κατανόησης της μεταφοράς συνιστά ένα συμπεριφορικό συνδυασμό που **πρέπει να διαχειριστούν** παρά τις δυσκολίες που παρουσιάζονται. **Ειδικά όταν δεν υπάρχει εμπειρία ή αντίστοιχη εξοικείωση.**

Εκπαιδευτικό, Διοικητικό, Εργαστηριακό, άλλο επικουρικό προσωπικό συναλλάσσεται με το άτομο, την οικογένεια και καλούνται να συνδράμουν ουσιαστικά στη διασφάλιση της καλύτερης δυνατής ποιότητας της φοίτησης.

Ερωτηματολόγια και Συνεντεύξεις χορηγούνται για τη **συλλογή δεδομένων** για τις γνώσεις, τις στάσεις και τις απόψεις του προσωπικού για τους/τις φοιτητές/τριες με αυτισμό ώστε να γίνει ο απαραίτητος σχεδιασμός

αντιμετώπιση των εντάσεων λόγω αισθητηριακής υπερφόρτωσης

Η εκπαίδευση αποσκοπεί στο να παρουσιαστούν στο προσωπικό του Παν/μίου αυτές οι παράμετροι προς επίτευξη καλύτερης εξυπηρέτησης και αποφυγή παρερμηνειών και παρεξηγήσεων.

Η διακριτική αντιμετώπιση των εντάσεων λόγω αισθητηριακής υπερφόρτωσης βρίσκεται στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας καθώς αποτελεί ιδιαίτερη ευαισθησία και αδυναμία για το άτομο με αυτισμό

Designing autism-friendly school & office spaces: ASD design specialist Mark Ellerby explains all

[Επίσκεψη >](#)

640 x 359

Εκπαιδευτικά και Συμβουλευτικά προγράμματα για τα άτομα με ΔΑΦ και τις οικογένειές τους

Ομάδες γονέων για Συμβουλευτική, ενημέρωση και εκπαίδευση (ώστε να διαχειριστούν και να εκπαιδεύσουν τα παιδιά τους) σε ατομικές ή ομαδικές συναντήσεις

Πλαισίωση των φοιτητών/τριών με αυτισμό με φοιτητές/τριες κατάλληλα προετοιμασμένους/ες για κοινωνικές δραστηριότητες εντός και εκτός του Ιδρύματος καθώς και για δημιουργικές δραστηριότητες (π.χ. τέχνη, παιχνίδι, κατασκευές, άθληση, κ.ά.). **Καθοδήγηση των εθελοντών** από Σύμβουλο - Ψυχολόγο

Ενημέρωση του κοινού και των παραγωγικών δυνάμεων

Εθελοντικές δραστηριότητες (π.χ. μελέτης, κοινωνικές κ.ά.) φοιτητών/τριών για τη συμπερίληψη των ατόμων με αυτισμό

Καλύτερη **γνωριμία των ατόμων με αυτισμό** «από πρώτο χέρι». Ιστορίες και βιώματα, μαρτυρίες, καταγραφές (βίντεο, podcast) των ατόμων με αυτισμό

διευθετήσεις

Σχεδίαση **αξιολόγησης** και υποστήριξης από Παν/κές υπηρεσίες

Επιπλέον **χρόνος και ξεχωριστή αίθουσα** εξέτασης

Άδεια χρήσης **laptop** για πληκτρολόγηση στη διάρκεια των εξετάσεων

Διευκρινίσεις **από βοηθό** στις εξετάσεις και στις εργασίες

Υποστηρικτικό λογισμικό σε όλους τους υπολογιστές της βιβλιοθήκης, του Πανεπιστημίου

Οπτικοποίηση οδηγιών, εργασιών, ύλης

Δόμηση άσκησης, υλικού, χρόνου, χώρου

Χάρτες γνωστικοί για την οργάνωση και παρουσίαση του εκπαιδευτικού υλικού και του υλικού μελέτης, της διδακτέας ύλης

Κατάλογος με υπηρεσίες και μέσα προσβασιμότητας για τα δομημένα περιβάλλοντα ειδικά για άτομα με αισθητηριακές ευαισθησίες

Προσωπική καθοδήγηση, πρόσθετη συμμετοχή συμβούλων σπουδών, αφιέρωση επιπλέον χρόνου για προγραμματισμό και μεταφορά πληροφοριών σχετικά με τις ανάγκες των φοιτητών/τριών στους διδάσκοντες

διευθετήσεις

Ατομικές ή/και ομαδικές συνεδρίες με συμβούλους σπουδών με εξειδίκευση στον αυτισμό

Εναλλακτικές ή ειδικές ρυθμίσεις για ομαδική εργασία και προφορικές παρουσιάσεις

Διαρρύθμιση Χώρων μελέτης

Καταγραφή διαλέξεων

Παροχή ηλεκτρονικά των διαφανειών των διαλέξεων εγκαίρως, πριν από τη διδασκαλία. Με τον τρόπο αυτό οι φοιτητές/τριες, δε χρειάζεται να ζητήσουν ξεχωριστά σημειώσεις ή διαφάνειες πριν ή μετά τη διάλεξη

Καθορισμένες θέσεις στους υπολογιστές, στα αμφιθέατρα και στις αίθουσες

διευθετήσεις

Στα Πανεπιστήμια η βάση δεδομένων για τις κρατήσεις αιθουσών να είναι **δημόσια** και να συνδέεται με τα **ωρολόγια προγράμματα** των φοιτητών/τριών.

Η βάση δεδομένων να περιλαμβάνει φωτογραφίες και πληροφορίες, διαρρυθμίσεις, οδηγίες, πληροφορίες σχετικά με διαθέσιμο εξοπλισμό. Αυτό είναι χρήσιμο για τους αυτιστικούς φοιτητές καθώς μειώνεται η ανάγκη υποστήριξης για την **εύρεση και πρόσβαση στις αίθουσες διδασκαλίας**

Planning 	Organization 	Self-Control
Task Initiation 	Executive Functioning Skills <small>www.thegiftedway2success.com</small>	
Time Management 	Metacognition 	Working Memory
Attention 	Flexibility 	Perseverance

διευθετήσεις

Το ωρολόγιο πρόγραμμα και οι αίθουσες μπορεί να αλλάξουν για αυτό πρέπει να **ενημερώνονται εγκαίρως** οι φοιτητές/τριες.

Υπενθυμίσεις μπορούν να σταλούν καθώς πλησιάζει η ημερομηνία του μαθήματος/ ή της εκδήλωσης.

Οι αυτιστικοί/ές φοιτητές/τριες έχουν ανάγκη από την **έγκαιρη ενημέρωση** αλλά και οι υπόλοιποι/ες φοιτητές/τριες θα επωφεληθούν από αυτό.

Οι φοιτητές/τριες μπορούν να ενθαρρυνθούν να **φθάσουν μια εβδομάδα νωρίτερα στο χώρο του Παν/μίου** από τους υπόλοιπους φοιτητές ώστε να μπορέσουν να **εξοικειωθούν** με αυτόν πριν από την άφιξη των άλλων φοιτητών/τριων.

Καλή πρακτική είναι η **σταδιακή είσοδος στη ζωή του Παν/μίου**.

Προσφέροντας ένα **πρόγραμμα πρόωρης άφιξης** σε όλους/ες τους/τις φοιτητές/τριες που μπορεί να χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να συνηθίσουν την Πανεπιστημιούπολη, το καθιστά προσιτό στους περισσότερους ανθρώπους χωρίς να δίνεται έμφαση στην αναπηρία.

Καθολικός Σχεδιασμός Μάθησης

Η Φιλοσοφία του καθολικού σχεδιασμού μάθησης είναι η δημιουργία περιβαλλόντων μάθησης χωρίς αποκλεισμούς που ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των φοιτητών/τριών και παρέχουν πολλαπλές ευκαιρίες και επιλογές για επιτυχία

Η προσπάθεια προσαρμογών για τους αυτιστικούς φοιτητές/τριες μπορεί να διαχωρίσει τους/τις φοιτητές/τριες, **να αυξήσει το κοινωνικό άγχος** και να επιτείνει την **αίσθηση της διαφορετικότητάς** τους.

Η ανάπτυξη κουλτούρας αποδοχής της αναπηρίας (η οποία είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη φύση και μπορεί ο οποιοσδήποτε, οποιαδήποτε στιγμή να περιέλθει στην κατάσταση αυτή) συμβάλλει στη συμπερίληψη των νέων στα Πανεπιστημιακά περιβάλλοντα

Υπάρχουν φοιτητές/τριες οι οποίοι γνωρίζουν ότι είναι αυτιστικοί/ές αλλά επιλέγουν να μην το δηλώσουν στις υπηρεσίες του Παν/μίου για διάφορους λόγους συμπεριλαμβανομένου του να μην αυτοπροσδιορίζονται ως άτομα με αναπηρία, να πιστεύουν ότι δε δικαιούνται υποστήριξη ή να θέλουν να ενταχθούν στους συνομηλίκους τους

Καθολικός Σχεδιασμός Μάθησης

Εάν οι προσαρμογές γίνονται μόνο σε ατομική βάση – σε αντίθεση με το να είναι διαθέσιμες σε όποιον/α τις ζητάει ή ακόμη και να εφαρμόζονται ως κάτι **αυτονόητο για το σύνολο των φοιτητών/τριων** – οι φοιτητές/ φοιτήτριες που δεν έχουν διάγνωση ή που δεν έχουν δηλώσει κάποια αναπηρία θα βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στο Πανεπιστήμιο, δε θα λαμβάνουν υποστήριξη και είναι σημαντικό να λάβουν υποστήριξη από την αρχή των σπουδών τους ώστε να μην αποθαρρυνθούν και το εγκαταλείψουν χωρίς να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους. Έρευνες φανερώνουν **ότι η έγκαιρη υποστήριξη είναι βασικός παράγοντας για την παραμονή των φοιτητών αυτών στην Γ/θμια**. Αποφεύγεται έτσι η απώλεια ανθρώπινου δυναμικού που είναι επιζήμια για την εθνική και ευρωπαϊκή κοινωνία και οικονομία καθώς μερικοί αυτιστικοί έχουν ιδιαίτερα χαρίσματα.

Παρεμβάσεις προς όφελος όλων των φοιτητών/τριών

Οι υπηρεσίες του Πανεπιστημίου θα πρέπει να ανακοινώνονται επανειλημμένα και ευρέως σε όλους τους/τις φοιτητές/τριες διευκρινίζοντας τι είναι διαθέσιμο και ποιος μπορεί να κάνει αίτηση

Οι σύμβουλοι των φοιτητών/τριων μπορούν να βοηθήσουν τους φοιτητές/τριες με τις αιτήσεις τους

Μια κοινωνικά δίκαιη προσέγγιση κατά την οποία αναγνωρίζονται οι επιθυμίες καθώς και τα προβλήματα των φοιτητών/τριών με αναπηρία δε θα απαιτούσε από τους/τις φοιτητές/τριες να αποκαλύψουν τις διαφορές τους ή να αναζητήσουν πρόσθετη υποστήριξη και θα ωφελούσε το φοιτητικό πληθυσμό στο σύνολό του.

Former pub transformed into Autism friendly quiet zone
– TheCork.ie (News & Entertainment)

[Επίσκεψη >](#)

Παρεμβάσεις προς όφελος όλων των φοιτητών/τριών

Η διοίκηση του Πανεπιστημίου μπορεί **να επηρεάσει το περιβάλλον** στο οποίο βρίσκονται οι φοιτητές/τριες σχεδιάζοντας και τροποποιώντας κτίρια, αίθουσες, χώρους για καλή ακουστική, καλά σχεδιασμένες κατευθύνσεις, πιο ιδιωτικούς ή ξεχωριστούς χώρους εργασίας, ήσυχα σημεία σε καφετέριες, ρυθμιζόμενο φωτισμό, οπτική σαφήνεια κλπ.

Παρέχοντας πληροφορίες και οδηγίες με εικόνα και κείμενο για όλους τους Πανεπιστημιακούς χώρους

Αυτές μπορεί να είναι χαμηλού κόστους διαρρυθμίσεις και λύσεις που ωφελούν όλους/ες τους φοιτητές/τριες μειώνοντας το άγχος χωρίς να διαχωρίζουν ή να στιγματίζουν κανέναν και βελτιώνουν τη δημόσια εικόνα του Πανεπιστημίου

Παρεμβάσεις προς όφελος όλων των φοιτητών/τριών

Εάν οι πληροφορίες αναπηρίας δεν καταγράφονται κατά τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων και εγγραφής μπορεί να συμπεριληφθεί ενημερωτικό δελτίο για νέους/ές φοιτητές/τριες, μαζί με τα στοιχεία ενός ατόμου στο οποίο οι φοιτητές/τριες μπορούν να μιλήσουν για τον αυτισμό τους.

Χρειάζεται να προσδιοριστεί ένα τμήμα ή ένα μέλος του προσωπικού στο οποίο μπορούν να απευθυνθούν οι φοιτητές με διάγνωση αυτισμού σε μεταγενέστερα στάδια των σπουδών τους

Η συστηματική συλλογή δεδομένων σχετικά με τον αριθμό αυτιστικών φοιτητών/τριών στο ίδρυμα και τις επιπτώσεις των απαιτούμενων προσαρμογών και των υπηρεσιών υποστήριξης στην επιτυχία των σπουδών τους και στην εξέλιξη των αυτιστικών φοιτητών/τριών μετά την αποφοίτησή τους

Διάδοση δημόσια της επιτυχίας των φοιτητών/τριών στα ΑΕΙ – με τη συγκατάθεσή τους. Τέτοια πρότυπα ανεβάζουν το κύρος του Πανεπιστημίου και τη ζήτησή του από περισσότερους φοιτητές στο μέλλον.

Παρεμβάσεις προς όφελος όλων των φοιτητών/τριών

Διενέργεια έρευνας για τις στρατηγικές πρόσβασης, τις πολιτικές για την αναπηρία και την **επιμόρφωση του προσωπικού** του ιδρύματος σε θέματα που σχετίζονται με την αναπηρία και τον αυτισμό.

Διενέργεια έρευνας σε αυτιστικούς/ές φοιτητές/τριες στο Ίδρυμα για την ανάπτυξη **βέλτιστων πρακτικών** και συζήτηση τρόπων αξιολόγησης και βελτίωσης των υφιστάμενων παροχών.

Εργαστήριο Αυτισμού Διάχυτων Αναπτυξιακών Διαταραχών και της Συμπεριφοράς του Ανθρώπου του Τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

- <https://www.researchgate.net/profile/Christine-Syriopoulou-Delli>
- <https://labautism.uom.gr/en/>
- <https://ergasterio-autismou---diachyton-anaptyxiakon-diatarachon-kai-te.webnode.gr/>
- https://www.youtube.com/@labautism_uom
- <https://www.facebook.com/LabAutism/>

Βιβλιογραφία

- [1] [Bitsika, V., Elmoose, M., Mertika, A., Sharpley, C., Ladopoulou, K., Kampakos, C., Syriopoulou-Delli, C., \(2023\) Occurrence and correlates of anxiety and depression in carers of autistic children across three nations *International Journal of Developmental Disabilities* 69\(3\):362-370 DOI: \[10.1080/20473869.2023.2196469\]\(#\)](#)
- [2] Folostina, R., Iacob, C., Syriopoulou-Delli, C. (2023) Physical activity, sedentary behaviour and quality of life in children with autism: insights from Romania and Greece. *International Journal of Developmental Disabilities* 69(3):432-441 DOI: [10.1080/20473869.2023.2204574](#)
- [3] Gkiolnta, E., Zygopoulou, M., Syriopoulou-Delli, C. (2023) Robot programming for a child with Autism spectrum Disorder: A pilot study. *International Journal of Developmental Disabilities* <https://doi.org/10.1080/20473869.2023.2194568> .
- [4] Syriopoulou- Delli, C., Sarri, K. (2023) Vocational Rehabilitation of Adolescents and Young Adults with Autism Spectrum Disorder: A Review *International Journal of Developmental Disabilities* DOI: [10.1080/20473869.2023.2208898](#)
- [5] Syriopoulou- Delli, C. Filiou, A. E. (2022) A systematic review of dysfunctional thoughts, feelings and phobias of children and adolescents with autism. Solutions and therapeutic methods *International Journal of Developmental Disabilities* DOI: [10.1080/20473869.2022.2134962](#)
- [6] Gkiolnta, E. Syriopoulou,- Delli, C. (2022) Educational robots for children with autism spectrum disorders *International Journal of Entertainment Technology and Management* 1(4):328-338 DOI: [10.1504/IJENTTM.2022.10054763](#)
- [7] Sarri, K. Syriopoulou- Delli, C., Gkiolnta, E., Zygopoulou, M. (2022). The Application of Virtual Reality for Vocational Skills of Individuals with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review Vol. 5 No. 1 (2022): *Eximia Science pp581-595*
<https://eximiajournal.com/index.php/eximia/article/view/179>

Βιβλιογραφία

- [8] Folostina, R. , Dumitru, C. , Iacob, Cl., and Syriopoulou-Delli, C. (2022) Mapping Knowledge and Training Needs in Teachers Working with Students with Autism Spectrum Disorder: A Comparative Cross-Sectional Investigation *Sustainability* 14(5), 2986; <https://doi.org/10.3390/su14052986>
<https://www.mdpi.com/2071-1050/14/5/2986>
- [9] Sarri, K., Gkiolnta, E., Zygopoulou, M., Filiou, A, E., Syriopoulou- Deli, C. (2021) Development of a new Robot and Design of a 4Axes Intervention Program, *Research, Society and Development* v. 10, n. 16, e218101623763, 2021 (CC BY 4.0) | ISSN 2525-3409 | DOI: <http://dx.doi.org/10.33448/rsd-v10i16.23763>
https://www.researchgate.net/publication/356457689_Development_of_a_new_Robot_and_Design_of_a_4Axes_Intervention_Program [accessed Jan 11 2022] (2021)
- [10] Sarri, K., Syriopoulou- Delli, C. (2021) Robotics for enhancing independent living skills in adolescents and young adults with autism spectrum disorder: a systematic review *Research, Society and Development* 10 (15) <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2F%2Fdx.doi.org%2F10.33448%2Frsd-v10i15.22745>
- [11] Papaefstathiou, E., Zygopoulou, M., Gkiolnta, E., Sarri, K. Syriopoulou-Delli, C. (2021) Early Intervention Programs for Toddlers with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review, *Research, Society and Development* 10 (15) DOI: <https://doi.org/10.33448/rsdv10i14.21935>
- [12] Zygopoulou, M., Gkiolnta, E., Papaefstathiou, E., Sarri, K., Syriopoulou-Delli, C.(2021) Interventions to Support Parents of Pre-school Children with Autism Spectrum Disorders: a Systematic Review *Research, Society and Development* 10 (14) DOI: <https://doi.org/10.33448/rsd-v10i14.21932>
- [13] Kollias, K. F., Syriopoulou-Delli, C., Sarigiannidis, P. , and Fragulis, G. (2021). The contribution of Machine Learning and Eye-tracking technology in Autism Spectrum Disorder research: A Review Study *Electronics Journal MDPI* 10(23), 2982; <https://doi.org/10.3390/electronics10232982> (2021).

Βιβλιογραφία

- [14] Syriopoulou- Delli, C , Zygopoulou, M (2021) Robot Enhanced Interventions and Repetitive and Stereotyped Behaviors in Children with Autism Spectrum Disorder. A Scoping Review *Research, Society and Development* 10 (11) DOI: <https://doi.org/10.33448/rsdv10i11.20269>
- [15] Syriopoulou- Delli, C., Stefani, A. (2021) Applications of Assistive Technology in Skills Development for People with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review *Research, Society and Development* 10(11) DOI: <http://dx.doi.org/10.33448/rsd-v10i11.19690>
- [16] Syriopoulou- Delli, C., Deres, I, Drigas, A. (2021) Intervention Program using a Robot for children with Autism Spectrum Disorder. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 10(8):1-12 DOI: 10.33448/rsd-v10i8.17512
- [17] Syriopoulou Delli, C., Gkiolnta, E. (2021) Effectiveness of different types of Augmentative and Alternative Communication (AAC) in improving communication skills and in enhancing the vocabulary of children with ASD: A review *Review Journal of Autism and Developmental Disorders* DOI 10.1007/s40489-021-00269-4
- [18] Syriopoulou- Delli, C., Gkiolnta, E. (2021) Robotics and Inclusion of Students with Disabilities in Special Education *Journal Research, Society and Development* 10(9): DOI: 10.33448/rsd-v10i9.18238
- [19] Syriopoulou- Delli, C., Sarri, K. (2021) Video-Based Instruction in enhancing Functional Living Skills of adolescents and young adults with Autism Spectrum Disorder: A review. DOI: [10.1080/20473869.2021.1900504](https://doi.org/10.1080/20473869.2021.1900504). *International Journal of Developmental Disabilities*. <https://www.tandfonline.com/eprint/DVRTIGR33AZVGGI2HASW/full?target=10.1080/20473869.2021.1900504>

Βιβλιογραφία

- [20] Syriopoulou Delli, C., Gkiolnta, E. (2019) Review of Assistive Technology in the training of Children with Autism Spectrum Disorders. *International Journal of developmental Disabilities* 6892) 73-85
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20473869.2019.1706333>
- [21] Syriopoulou – Delli, C., Polychronopoulou, S., Kolaitis, G., Antoniou, A.S. (2020) Review of interventions for inclusion of children with ASD and anxiety in education. *International Journal of Disability, Development and Education* 10(1). ISSN 1927-0526 E-ISSN 1927-0534 Available from:
https://www.researchgate.net/publication/338005021_Review_of_Interventions_f_or_Inclusion_of_Children_With_ASD_and_Anxiety_in_Education [accessed Jan 06 2020].
- <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/jedp/issue/view/0/2256>
- [22] Syriopoulou – Delli, C., Polychronopoulou, S., Kolaitis, G., Antoniou, A.S. (2019) Parents' perceptions on anxiety symptoms in children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Educational and Developmental Psychology* 9(2), 104-123.
- <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/jedp/issue/view/0/2125>

Βιβλιογραφία

- [23] Syriopoulou – Delli, C., Polychronopoulou, S., Kolaitis, G., Antoniou, A.S. (2019) Review on Assessment of Anxiety Symptoms of Individuals with ASD. *Journal of Educational and Developmental Psychology* 9(2), 84-103
<http://www.ccsenet.org/journal/index.php/jedp/issue/view/0/2125>
- [24] Syriopoulou- Delli, Papaefstathiou, E. (2019) Review of cluster analysis of phenotypic data in Autism Spectrum Disorders: distinct subtypes or a severity gradient model? *International Journal of Developmental Disabilities* <https://doi.org/10.1080/20473869.2018.1542561>. Received 20 May 2018, Accepted 26 Oct 2018, Published online: 15 Jan 2019. 66(1) 13-21 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20473869.2018.1542561>
- [25] Syriopoulou Delli, C., Polychronopoulou, S., Kolaitis, G., Antoniou, A. S
(2018) Review of interventions for the management of anxiety symptoms in children with ASD. *Neuroscience & Biobehavioral Review*, 95, 449-463 <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2018.10.023>
- [26] Syriopoulou Delli, CK., Polychronopoulou, S., Kolaitis, G., Antoniou, A.S. (2019) Views of Teachers on Anxiety Symptoms in Students with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 49(2), 704–720. doi.org/10.1007/s10803-018-3752-1 <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3752-1>
- [27] Syriopoulou- Delli, C., Polychronopoulou, S. (2017). Organisation and management of the ways in which teachers and parents with children with ASD communicate and collaborate with each other *International Journal of Developmental Disabilities* 31-48 [doi 10.1080/20473869.2017.1359355](https://doi.org/10.1080/20473869.2017.1359355) on line 8/8/2018
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20473869.2017.1359355>
- [28] Syriopoulou- Delli, C., Cassimos, D., Polychronopoulou, S. (2016). Collaboration between teachers and parents of children with ASD on issues of education. *Research in Developmental Disabilities* 55: 330-345. [10.1016/j.ridd.2016.04.011](https://doi.org/10.1016/j.ridd.2016.04.011).
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0891422216300816>

Βιβλιογραφία

- [29] Syriopoulou- Delli, C., Varveris, A., Geronda, A (2016) Application of the Theory of Mind, Theory of Executive Functions and Weak Central Coherence Theory to Individuals with ASD *Journal of Educational and Developmental Psychology* 7(1):102-122 DOI: 10.5539/jedp.v7n1p102 ISSN 1927-0526 E-ISSN 1927-0534
- [30] Syriopoulou- Delli, C., Agaliotis, I., Papaefstathiou, E. (2016). Social skills of children with Autism Spectrum Disorders. *International Journal of Developmental Disabilities* 35-44 doi.org/10.1080/20473869.2016.1219101 on line 11-8-2016
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20473869.2016.1219101>
- [31] Syriopoulou- Delli, C., Papavassiliou Alexiou, I., Karampilia D. (2016). Review on Vocational Training and Employment of Individuals with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Educational and Developmental Psychology* 6 (2):84-96.
[file:///C:/Users/%CE%A3%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85%20%CE%A7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%B1/Downloads/60498-224081-1-PB%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/%CE%A3%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85%20%CE%A7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%B1/Downloads/60498-224081-1-PB%20(3).pdf)
- [32] Cassimos, D., Syriopoulou, C., Tripsianis, G., Tsikoulas, I. (2015) Perinatal and Parental Risk Factors in an Epidemiological study of Children with Autism Spectrum Disorders in Greece. *International Journal of Developmental Disabilities*, 62(2)108-116 DOI: 10.1179/2047387715Y.0000000004 on line. 8/5/2016
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1179/2047387715Y.0000000004>